

ЦИВИЛНО-ВОЕНА КООРДИНАЦИЈА ВО ХУМАНИТАРНИТЕ АКТИВНОСТИ

Кратка содржина

Воената координација во последниве декади се соочува со голем број сложени и често меѓусебно поврзани предизвици, вклучувајќи ги зголемено применетите меѓународни интервенции во крвките држави погодени од конфликт, порастот во зачестеност и обем на природни катастрофи, како и брзата пролиферација на „хуманитарни“ актери, вклучувајќи ги и невладините организации, непрофитните организации и приватниот сектор. Дебатите околу цивилно-воената координација имаат тенденција да се фокусираат на концептуални прашања, со недостаток на анализи за тоа како релацијата функционира на практично ниво и, што е позначајно, како оваа врска влијае на хуманитарниот исход за популацијата која има потреба од хуманитарна помош и заштита. Во истражувањето на цивилно-воената координација, авторот е воден од следниве прашања: како можат хуманитарните и воените актери да се ангажираат поефикасно и стратезиски еден со друг?; што можат тие реално да очекуваат еден од друг?; и дали постоечките рамки за цивилно-воена координација (на политичко, стратезиско и оперативно ниво) се доволни и дали одговараат на целта? Одговорите на овие прашања ќе бидат важен чекор во обезбедувањето поконструктивни и ефективни цивилно-воени односи на стратезиско, оперативно и тактичко ниво.

Клучни зборови: ЦИВИЛНО-ВОЕНА КООРДИНАЦИЈА, СОРАБОТКА, ПОДДРШКА, ПРИНЦИПИИ, ПОСЛЕДНО СРЕДСТВО

1. Поим за цивилно-воена координација

Во научно-стручна смисла, се јавува потребата најпрво да го дефинираме поимот цивилно-воена координација. Поимот *цивилно-воена координација* многу често се доведува во релација со други поими што се слични на него, поими што се еднозначни, поими што во содржинска смисла се потесни или, пак, посеопфатни, но и поими што асоцираат едни на други иако, во суштина, погрешно наведуваат, односно се сосема различни. Како такви поими, покрај поимот за цивилно-воена координација, во стручната литература, која ги третира односите на цивилниот и воениот сектор во безбедносните системи во најширок сегмент, се среќаваме со поимите/изразите: „СМCoord“, „СІМІС“, „цивилно-воени од-

носи“, „цивилно-воена соработка“, „цивилно-воена поддршка“ и др. Во продолжение да ја разгледаме дистинкцијата на овие поими.

1.1. Цивилно-воена координација – CMCoord

Во нашиов случај, кога зборуваме за цивилно-воена координација во хуманитарните активности, изразот што го користиме е хуманитарна цивилно-воена координација или CMCoord. Така, хуманитарната цивилно-воена координација, дефинирана од *Канцеларијата за координација на хуманитарни работи* во Женева (ОСНА), „претставува суштински дијалог и интеракција помеѓу цивилните и воените актери во хуманитарни вонредни состојби кои се неопходни за да се заштитат и промовираат хуманитарните принципи, да се одбегне конкуренцијата, да се минимизира недоследноста и, кога е возможно, да се следат заеднички цели“ (ОСНА 2008, 1с)¹. На ова, *Постојаниот меѓуагенциски комитет (IASC)*² додава дека спектарот на интеракцијата помеѓу воените и хуманитарните актери, наведена во дефиницијата горе, е почнувајќи од соживот па сè до соработка. Опсегот на интеракцијата во форма на цивилно-воени односи изразен како ранг на цивилно-воена соработка (како што е, на пример, кај здружените операции) се намалува како што интензитетот на воените операции се зголемува кон борба. Здружените операции се поприфатливи при одговор на катастрофи во мир. Високата можност за цивилно-воена соработка во мир произлегува од малиот ризик хуманитарците да бидат вовлечени во динамиката на конфликтот (кој во овој случај е отсутен), и обратно, Малата можност за цивилно-воена соработка во состојба на насилан конфликт (војна) произлегува од високиот ризик хуманитарците да бидат вовлечени во динамиката на конфликтот. Така, во ЦМКоорд, суштината на цивилно-воената координација е утврдување на соодветниот начин цивилниот сектор да се ангажира заедно со војската согласно со сценариото на операцијата.

¹ ОСНА е дел од Секретаријатот на ОН кој е одговорен за здружување на хуманитарните актери во давање покохерентен одговор во итни ситуации. Формирана е во 1998 година со реорганизација на Одделението за хуманитарни работи на ОН. Нејзиниот мандат вклучува координација на хуманитарниот одговор, развој на политики и хуманитарно советување.

² IASC е најстариот и на највисоко ниво интерагенциски форум за хуманитарни невладини организации, агенции на ОН и меѓународни организации. Обезбедува координација, развој на политики и донесување одлуки за хуманитарни прашања, вклучувајќи ги ОН и хуманитарни актери кои не се дел од ОН. Воспоставен е во 1992 година и е одобрен со Резолуција на Генералното собрание на ОН 48/57 во 1993 година.

1.2 ЦИМИК (СИМС)

ЦИМИК е војнички термин за кој постојат различни толкувања, но, во суштина, се однесува на ангажманот на воени актери со цивили во одредена операција, односно мисија.

1.2.1 НАТО-ЦИМИК

Во НАТО, ЦИМИК претставува „координација и соработка, во поддршка на мисијата, меѓу командантот на НАТО и граѓанските актери, вклучително и националното население и локалните власти, како и меѓународни, национални и невладини организации и агенции“.³ Доктринарно, СИМС обезбедува воена функција преку која командантите се поврзуваат со цивилни агенции активни во просторот на операциите. Основната цел на ЦИМИК е да се добие поддршка и потенцијално средства од „домицилното население, координацијата и заедничкото планирање со цивилни агенции, како и обезбедување експертиза, информации, безбедност, инфраструктура и градење капацитети на локалното население за поддршка на воената мисија“ (НАТО s.a). Како последица, распределбата на ЦИМИК-напорите е со тенденција да се следат воените приоритети и не нудат „безусловна поддршка на хуманитарниот одговор“ (SCHR, 2010, 7).

1.2.2 ЦИМИК на ОН

Одделот за мировни операции на ОН (Department of Peacekeeping operations – ДРКО) кај ЦИМИК става помалку акцент на поддршка на чисто воени цели (како кај НАТО) и, наместо тоа, се фокусира на постигнување на пошироките цели на Советот за безбедност на ОН и за зачувување соодветни односи со цивилните и хуманитарните аспекти во севкупниот (интегралниот) одговор на ОН. Според ДРКО, ЦИМИК е „функција на воениот персонал на ОН во интегрирани мисии што го олеснуваат интерфејсот помеѓу воените и цивилните компоненти на мисијата, како и со хуманитарните, со развојните актери во областа на мисијата, со цел да ги поддржат целите на мисијата на ОН“ (UN ДРКО /DFS -Department of Field Support, 2010).

1.2.3 ЦИМИК на ЕУ

Кај ЕУ, ЦИМИК е сфатен слично како кај ОН со тоа што ги зема предвид „Упатставата за употреба на војската и средствата за цивилна одбрана при олеснување во катастрофи“, ажурирани во ноември 2006 година (познати како „Упатствата од Осло“) и на нивните претходници „Упатствата за употреба на имотот за воена и цивилна одбрана (МЦДА) во поддршка на хуманитарните активности на ОН во комплексни итни

³ Артикулирани во МС 400/2 и МС 411/1 и цитирани во АЈР 9.

случаи“ (European Commission, 2007, 317). Разликата во примената на овој термин во ЕУ се состои во тоа што тука доаѓа до дополнително еродирање на воинственоста на поимот ЦИМИК сфатен во НАТО. Имено, согласно со Европската комисија, капацитетите „мора да бидат распоредени на начин кој ја надополнува и поддржува работата на хуманитарните организации“ (European Commission, 2007, sec 3.5).

1.3. Цивилно-воени односи

Изразот цивилно-воени односи/релации, главно, се однесува на интеракцијата помеѓу војската и поширок спектар на цивилни актери, вклучително и граѓанското општество, државните власти, владеењето на правото, реформите во безбедносниот сектор, човековите права и развојните актери и може да се применува за голем број цели. Но, поедноставено кажано, поимот употребен во контекст на безбедносната проблематика е во конотација со демократска контрола на вооружените сили, т.е. цивилна контрола врз воениот сектор. Во стручната литература најчесто е својствен за описите на безбедносната состојба и промените во безбедносните системи на транзициските нововоспоставени демократски општества кои претходно имале социјалистичка политичка ориентација, или, пак, кога треба да се долови безбедносната ситуација во авторитарските, тоталитаристичките и милитаристичките општества.

1.4. Цивилно-воена соработка

Корените на поимот цивилно-воена соработка лежат во системите за цивилна одбрана, онака како што беа организациски и функционално поставени до периодот на завршувањето на студената војна. Имено, тогашните системи за цивилна одбрана на ниво на држави вообичаено се состоеја од: потсистемот за цивилна заштита кој беше најзначајниот потсистем во системот на цивилна одбрана; потоа потсистемската активност за контролирање/управување со кризи како најзначајно политичко објаснување/оправдување за целите на цивилната одбрана; и потсистемот за цивилна поддршка (кој на ниво на НАТО-сојузот беше познат како Цивилна поддршка и цивилно планирање). Со завршувањето на Студената војна и промената во безбедносната парадигма и придружните трансформации на националните и колективните безбедносни системи, дојде и до трансформација на системите за цивилна одбрана кои тековно имаа не така јасно препознатлива струкура и функција кои соодветно на претходната организациска поставеност сега се со еластична организација и формација, која се состои од: систем за *заштита и спасување* (цивилна заштита); и систем за *кризен менаџмент* кои меѓусебно се нецелосно одвоени концепти; како и системот за *цивилно воена соработка* кој функционира во повеќе одвоена позиција најчесто во рам-

ките на одбранбените системи. Цивилно-воената соработка е во функција на овозможување на севкупните цивилни ресурси и можности да бидат употребени од страна на војската во мир и војна. Во ваквата поставеност, навидум заспаниот систем на цивилна одбрана ќе биде повторно ангажиран во услови на воен конфликт и/или терористички напади од поголеми размери во мир.

2. Хуманитарни принципи на цивилно-воена координација и нивна недоследност

Основните принципи на кои се заснова цивилно-воената координација, всушност, се истите принципи на кои се заснова доставата на хуманитарната помош. Така, цивилно-воената координација во форма на соработка ќе се спроведува согласно со следниве хуманитарни принципи (ОСНА, 2010; IFCR / ICRC, 1996):

– хуманост – што подразбира обезбедување на хуманитарната помош онаму каде што таа е потребна и на начин кој ги почитува правата и достоинството на поединецот;

– непристрасност – каде што обезбедувањето на хуманитарната помош се спроведува без дискриминација меѓу примачите на помошта и е водено единствено според потребите, со приоритет даден на најитните случаи на вознемиреност/опасност;

– неутралност – што подразбира обезбедување хуманитарна помош без ангажирање во непријателства или заземање страни во контроверзни ситуации од политичка, верска или идеолошка природа;

– независност – што значи обезбедување хуманитарна помош на начин кој е автономен од политичките, економските, воените или други цели на актерите ангажирани во овие области каде што се преземаат хуманитарни активности.

Спроведливоста на принципите се покажува како проблематична, особено кога станува збор за принципот на неутралност и уште повеќе изразено кај принципот на независност, кој уште е познат и како аполитичност. Дискутабилноста на овие принципи произлегува поради тоа што во релацијата на воено-цивилната соработка воените актери се јавуваат како релативно нови актери со хуманитарни улоги, но истовремено актери кои на некој начин претставуваат политички механизми. Суштината на проблемот произлегува од следново: ако хуманитарната помош треба да се дистрибуира без каква било политичка агенда согласно со хуманитарните принципи, како тогаш да се спроведуваат хуманитарните задачи со мисии и/или операции на одредена агенција која има политичка заднина?! Така, се поставува прашањето зошто легитимниот мандат на сите политички инструменти на организациите/агенциите употребени за политички цели ја вклучуваат хуманитарната по-

мош?! Без јасно разграничување на улогите што им даваат целосна одговорност за хуманитарната помош на цивилните хуманитарни актери, нивната хуманитарна помош би станала само уште еден инструмент на политичките тела – инструмент што ќе се употребува доколку повеќе постојат како влог политички и стратегиски приоритети отколку приоритети кои се строго засновани на потребите. Хуманитарната заедница укажува на можното појавување на двојниот систем во кој главните хуманитарни актери се одговорни само за незабележливите кризи, додека политичките актери/организации изведуваат „хуманитарни“ акции само во сферите во кои имаат стратегиски, политички и безбедносен интерес. Сето ова во голема мера ја доведува во прашање доследноста во спроведувањето на принципите и прави овие принципи да бидат оспорувани од хуманитарната заедница.

3. Трендови и предизвици за цивилно-воената координација (ЦВК)

Во ситуација на криза, се покажува дека основната цивилно-воена координација е суштинска за заштита на хуманитарните принципи и обезбедување ефективен хуманитарен одговор. Во последно време владее тренд при што хуманитарните организации и војската сè повеќе работат во истите средини. До пред речиси една деценија, имаше ограничена анализа во постоечката литература за тоа како функционира нивната врска во практиката. Беше нејасно какво е влијанието врз нивниот однос, во оперативна смисла, со променливата природа на конфликтите и развојот на сè поинтегриран пристап кон меѓународни интервенции?! Првиот поконкретен одговор во таа смисла го даде Групата за хуманитарна политика – ХПГ (Humanitarian Policy Group) со својот проект насловен како „Цивилно-воена координација: потрага по заедничка основа“ комплетиран во 2012 година. Проектот ја проучува интеракцијата помеѓу меѓународните хуманитарни и меѓународните или странските воени актери кои дејствуваат во ситуација на криза и нуди некои решенија за врската помеѓу националните воени актери и меѓународната хуманитарна заедница. Извештајот од проектот се фокусира на три тематски целини: 1) Подем на меѓународното воено ангажирање во хуманитарни акции и сеопфатните проблеми што ги претставува за координацијата со меѓународните хуманитарни актери; 2) Аспекти на врската кои се специфични за ситуацијата на катастрофи; 3) Одговорност за заштитата на цивилите.

Фокусот на анализата тука ќе го ставиме на втората тематска целина, т.е. цивилно-воената координација при одговорот во катастрофи.

3.1. Цивилно-воена координација и одговор во катастрофи

Во голем дел од достапната литература која ја третира цивилно-воената интеракција најмногу се проучувани т.н. мегакатастрофи“ (како што се, на пример, земјотресот во Хаити во 2010 година, земјотресот во Кашмир и во Пакистан во 2005 година, големите поплави што ги погодија САД во 2010 година и во 2011 година како и ураганот „Мич“, кој уништи големи делови од Централна Америка во 1999 година). Така, евидентирано е дека странскиот воен ангажман во реакцијата на катастрофи започнал со сериозно разместување на значајни меѓународни воени средства за поддршка на одговорот на ураганот „Мич“ во 1999 година. Дури дванаесет држави од 30 што одговориле придонеле за воена поддршка (Wihart et al., 2008, 17). Според Армискиот институт на САД за чување на мирот, „сложените хуманитарни итни случаи, како што се оние што ги создал ураганот ‘Мич’ во регионот на Централна Америка, веројатно ќе бидат предвесник за идните американски воени операции“ (US Army Peacekeeping Institute, 1999, iv). САД „најчесто и во најголем обем го распоредувале својот воен имот – 15 пати помеѓу 2003 година и 2006 година за олеснување на катастрофи“ (Hanley, 2010, 12). Но, не само САД, туку и европските земји распоредувале воен имот за реакции по природни непогоди во Африка, Централна Америка, Средниот Исток и Азија. Погоа, тука не заостануваат ниту меѓувладините тела (како што се АСЕАН со МЦДА; ОН; или НАТО –Евроатлантскиот координативен центар за одговор во катастрофи). Ваквите распоредувања, најверојатно, ќе се повторуваат и ќе вклучуваат западни и незападни воени сили. Министерството за одбрана на САД го објавило ваквото распоредување како „Основна воена мисија“ (US DoD, 2010). Ваквиот зголемен воен ангажман е поврзан со хуманитарните и со политичките или безбедносните приоритети во државите каде што постои стратегиски интерес. „Владите признаваат дека помошта која доаѓа во униформа може да го зајакне нивниот имиџ и безбедносните врски со погодени народи“ (Hanley, 2010). Постојат тврдења дека зголемениот воен ангажман во одговорот на катастрофи предизвикува замаглување на разликата помеѓу воените и хуманитарните сфери и компетенциите, но, сепак постои согласност дека „од хуманитарна перспектива, организациите се чини дека се помалку склони да се залагаат за своите односи со војската да бидат водени од хуманитарните принципи во елементарни непогоди во споредба со конфликтните ситуации“ (SCHR, 2010, 7).

3.2. Предизвици за цивилно-воена координација во одговор при катастрофи

Најчесто потенцираните предизвици во ваквите случаи се однесуваат на: а) недостаток на координација на оперативно ниво при плани-

рањето и прегледите по акцијата; б) слаби структури и процеси за олеснување на интеракциите; и в) суштински празнини во „постоечките насоки“ за конкретни прашања.

Оперативна координација. Се укажува на недоволната ефикасна оперативна координација меѓу воените и хуманитарните актери. Но, доколку се разгледуваат засебно цивилните и воените актери, констатираната некоординација повеќе се однесува на самиот хуманитарен сектор отколку на неговиот однос со војската. Предизвикот произлегува од вообичаено големиот број вклучени хуманитарни организации во еден конкретен одговор на катастрофа. Недостатокот на координација е случај и помеѓу многуте воени актери. Презаситеноста од странските воени актери резултира со отежната соработка поради бројните безбедносни процедури и отпор помеѓу групите. Тоа наметнува решение со ад хок формални договори и воспоставување заеднички центар. Па дури потоа доаѓа проблемот за нејаснотијата како да се поврзат воените и хуманитарните актери, односно како воените актери да се ангажираат заедно со системот кластери во кои функционираат хуманитарните организации. За разлика од странските воени сили, националната војска го нема тој проблем и таа е тесно вклучена во системот на кластери. Како следен предизвик се наведува неподготвеноста на некои членови или лидери на кластерите да разменуваат информации со војската без оглед на тоа дали се работи за национална војска или за странски воени ефективи. Ова, пак, го повлекува проблемот за не/учество на воените актери на состаноците на кластерите. Во севкупнава сложена ситуација не смее да се заборава дека централната улога во координацијата ќе ја има националната војска.

Ефективна координација – проблеми и решенија. Генерално, кај војската се издвојуваат два проблема за остварување ефективна координација: едниот проблем е во недоволните и робусните структури за координација, процеси и механизми; додека другиот се однесува на ефикасноста на стратегиско ниво наспроти покажаната слабост на теренот и лошата дисперзираност на теренот која се карактеризира со концентрираност на едни простори и потполно неприсуство на други простори.

Можните решенија се состојат во: утврдување структурирани координативни процеси и механизми, односно постоење јасни насоки за ангажманот; воспоставување заеднички команден центар (за војската и хуманитарците) кој ќе функционира на лични односи иако ќе оддава надворешна слика на одвоеност (Hofmann and Hudson, 2009); подготовка на хуманитарците и војската за одговор на катастрофа која ќе се заснова на рано структуриран ангажман на соработка во симулации, вежби и обуки; и поврзување во мрежа за стратегиско планирање за упра-

вување со катастрофи која ќе ги опфаќа сите клучни засегнати страни, вклучувајќи ги и владините сектори.

4. Наместо заклучок: ограниченост на основните упатства (постоечки насоки)

Насоките од Осло, кои се „водечки меѓународен инструмент во врска со улогата на војската во одговорот на катастрофи“ (SCHR, 2010, 6), не даваат насоки за односите со војската на земјата-домаќин. Тие не ги третираат најпроблематичните области во однос на воено-хуманитарните односи, особено ако катастрофата придружува конфликт во кој домашната војска е страна во судир.

Исто така, недоволно е разработен и односот помеѓу националните воени и меѓународните хуманитарни актери. Доставувањето на помошта во повеќето случаи мора да биде во согласност со владата на земјата-домаќин, односно интервенција без знаење на владата, па дури и кога се користат ограничени селективни воени имоти, предизвикува извесни тензии и ќе биде применето само во исклучителни ситуации.

Односот помеѓу меѓународните воени и меѓународните цивилни актери е прилично променлив кога ќе се преземат активности за одговор при катастрофи во ситуации на тековен вооружен конфликт, општо насилство или политичка нестабилност. За зоните во конфликт се развиваат стандардни оперативни процедури (СОП) за воените сили, но најчесто кај нив приоритетот е ставен на безбедноста на воените актери, а не на заштитата на цивилите. Иако се препознаваат загриженостите што ги имаат хуманитарните организации во врска со координацијата со војската во контекст на катастрофи, сепак, недоволно е утврдено дали секој таков конфликт претставува зголемен предизвик за координација со хуманитарните актери?!

Еден од клучните принципи во постоечките упатства е оној на „последно средство“ (крајна нужда) во катастрофи. Хуманитарните актери имаат поинакво разбирање на принципот на крајна нужда, а Постојаниот меѓуагенциски комитет (IASC) објаснува дека одлуките за употреба на странски воени средства во одредени ситуации биле долготрајни и комплицирани, во никој случај унифицирани во нивната примена и ова резултира со поголемо ангажирање на воените имоти кои или не се користат или се користат на неефикасен и неефективен начин. Ова е делумно поврзано со недостатокот на специфични насоки за употреба на MCDA (IASC, 2011, 2).

Употреба на MCDA во „крајна нужда“. За оваа цел *Тимот на хуманитарни држави* (НСТ) (воден од Хуманитарен координатор) има изработено НСТ-договорена рамка. Согласно со рамката се прецизираат пет клучни услови: употребата на имотот мора да се заснова исклу-

чиво на хуманитарни критериуми; крајната нужда е последно средство, кога високоранливата популација не може да се помага или заштитата да се постигне со какви било други средства и не постои соодветна цивилна алтернатива; итноста на зададената задача бара итна акција; употребата на имотот е јасно ограничена во време и во обем; и употребата на имотот е одобрена од страна на НСТ.

Од воената перспектива, проблемите што се однесуваат на имплементацијата на принципот на *краен случај* веројатно се однесуваат на неуспехот на некои држави соодветно да ги преведат упатствата во политика и доктрина, и во примената на принципите на различни начини. Имплементацијата на принципот на *последно средство* е комплицирана и од механизмите на ОН. Според тие механизми, во случај на катастрофа, по барање и со дозвола на земјата-домаќин, *Тим на UNDAC* треба да биде распореден на теренот за да спроведе иницијална процена на потребите. Регистарот на воени средства на МЦДА се базира на претпоставката дека воените средства ќе останат посветени на регистарот со приоритет над потребите на националната одбрана, и токму ова се јавува како причина одредени држави да ги фалшираат своите придонеси во регистарот на МЦДА.

Литература

- European Commission. (2007). 'Towards a European Consensus on Humanitarian Aid, COM (2007) 317.
- Hanley, C. J. (2010). 'Looking for Lessons in Haiti's Epic Tragedy', *Seattle Times*, 28 February.
- Hofmann, C. A. and L. Hudson. (2009). 'Military Responses to Natural Disasters: Last Resort or Inevitable Trend?', *Humanitarian Exchange*, no. 44, October.
- IASC Global Health Cluster (2011). 'Civil-Military Coordination During Humanitarian Health Action Provisional Version [Accessed on February 2011] http://www.who.int/hac/global_health_cluster
- IFRC and ICRC (1996). 'Annex VI: The Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in Disaster Relief', *International Review of the Red Cross*, no. 310. <http://www.icrc.org/-eng/resources/documents/publication/p1067.htm>.
- NATO (s.a.) 'NATO Civil-Military Co-Operation (Cimic) Doctrine Allied Joint Publication 9', <http://www.nato.int/ims/docu/AJP-9.pdf>.
- OCHA (2008). 'Civil-Military Guidelines and Reference for Complex Emergencies', OCHA and IASC. Comprising:
- Guidelines on the Use of Military and Civil Defense Assets to Support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergencies, Rev. 1, January 2006.
 - Civil-Military Relationship in Complex Emergencies – An IASC Reference Paper, June 2004.
 - Use of Military or Armed Escorts for Humanitarian Convoys – IASC Discussion Paper and Non-Binding Guidelines, September 2001.
 - Guidelines on the Use of Foreign Military and Civil Defence Assets in Disaster Relief ('Oslo Guidelines'), Rev. 1.1, November 2007.
- OCHA (2010). OCHA on Message: Humanitarian Principles.
- SCHR (Steering Committee on humanitarian Response) (2010). Position Paper on Humanitarian-Military Relations. <http://reliefweb.int>.
- UN DPKO/DFS (2010). 'Civil Military Coordination in UN Integrated Peacekeeping Mission (UN-CIMIC)' October 2010.
- US Army Peacekeeping Institute (1999). *After Action Review: A Conference Report*, 20–23 September. Carlisle, PA: US Army Peacekeeping Institute.
- US DoD (2010a). The Quadrennial Defense Review Report, February
- Wiharta, S. et al. (2008). *The Effectiveness of Foreign Military Assets in Natural Disaster Response*. SIPRI. <http://books.sipri.org/files/misc/FMA/SIPRI0-8FMAprelims.pdf>.